

**ОССОЛІНЕУМ ЯК СПІЛЬНА ІСТОРИЧНА
СПАДЩИНА УКРАЇНЦІВ ТА ПОЛЯКІВ****Олександр ДОБРЖАНСЬКИЙ**Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці (Україна), o.dobrzanskiy@chnu.edu.ua**Василь ПРИТУЛЮК**Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк (Україна), prytuliuk.vasyl@vnu.edu.ua**OSSOLINEUM AS A COMMON HISTORICAL
HERITAGE OF UKRAINIANS AND POLISHES****Oleksandr DOBRZHANSKYI**Yuri Fedkovich Chernivtsi National University,
ORCID: 0000-0002-3817-188X Researcher ID: R-7899-2016**Vasyl PRYTULIUK**Lesya Ukrainka Volyn National University,
ORCID ID: 0009-0006-7462-5136**Dobrzanskyi Oleksandr, Prytuliuk Vasyl. Ossolineum as a common historical heritage of Ukrainians and Poles.**

Historically, it happened that Ukrainians and Poles, during long historical periods, lived within the same states, such as the Austro-Hungarian or Russian empires, the First and Second Years of Partition, and therefore, in fact, both peoples are involved in the formation of cultural heritage such as, for example, the Ossolinski library. Being a gift to the city of Lviv at the beginning of the 19th century, the library grew over the following years, and by the beginning of the 20th century it became one of the richest in Central Europe.

Due to the change of borders and the state affiliation of Lviv, as a result of two world wars and the criminal negligence of the Soviet authorities regarding the Ukrainian cultural heritage, a significant part of the Ossolineum's funds ended up on the territory of the Republic of Poland. The transfer of Ossolineum funds by the Soviet side of Poland was carried out in several stages between 1945 and 1987. At the beginning of the 90s of the 20th century, the negotiation process began between Ukraine and the Republic of Poland on the return of Ossolineum to its country of origin. In fact, throughout the 1990s and two decades of the 21st century, discussions between Ukraine and Poland about the ownership of Ossolineum and its restitution to Ukraine continued. Unfortunately, all these negotiations, as of today, have not yielded any results.

Keywords: Ukraine, the Republic of Poland, the Ossolinsky Library, Lviv, restitution, cultural heritage.

Вступ. Історично склалося так, що два сусідні народи – українці та поляки – впродовж тривалих історичних періодів, проживали в межах одних і тих же держав, як то Австро-Угорська чи Російська імперії, Перша та Друга Річ Посполита, і спільно, в силу обставин, є творцями культурних цінностей, як, наприклад, бібліотека Осолінських. Відомо, що у 1817 році граф Осолінський подарував громаді міста Львова книгозбірню, яка у наступне століття доповнювалася численними приватними колекціями і стала однією із найбагатших бібліотек Європи на першу чверть ХХ століття. Нині Осолінеум, принаймні, лівова частка його фондів, перебувають далеко від міста його походження, у польському Вроцлаві. А в українсько-польських відносинах, ось уже понад тридцять років, не вщухає полеміка з приводу національної належності Осолінеуму та проблем реституції культурної спадщини. Запропонована стаття присвячена аналізу історії та особливостям формування Осолінеуму та

з'ясуванню питань його належності.

Історіографічний огляд. Досліджуючи проблему Осолінеуму у сучасних українсько-польських відносинах, найперше варто звернутися до праць таких українських дослідників як В. Акуленко¹ та С. Кот². Згадані автори досліджували проблему Осолінеуму з погляду міжнародно-правових підходів і перспективи повернення культурних цінностей, а також аналізували особливості та складнощі реституції культурних цінностей у політичному та культурному житті України 90-х років ХХ – початку ХХІ століття. Зокрема, С. Кот у монографії та численних статтях порушує питання складнощів українсько-польського переговорного процесу навколо історико-культурного спадку Осолінеуму.

Частково українсько-польські суперечки навколо книгозбірні Осолінських заторкують Л. Стрільчук, В. Стрільчук³ та А. Нінічук⁴, досліджуючи гуманітарну сферу українсько-польських взаємин кінця ХХ – початку

¹ Akulenko V. "Ukrayina i Polshcha: i perspektivy povnennya kulturnykh tsinnostey mizhnarodno-pravovi problem" (1994 – 2006 rr.) [Ukraine and Poland: and prospects for the return of cultural values to international legal problems (1994 - 2006)], *Pratsi tsentru pam'yatkoznavstva* [Proceedings of the Center for Monument Studies], Vypusk 10, 2006, P. 6-29 [in Ukrainian].

² Kot S. Povnennya i restytutsiya kulturnykh tsinnostey u politychnomu ta kulturnomu zhytti Ukrayiny (XX – poch. XXI st.) [Return and restitution of cultural values in the political and cultural life of Ukraine (XX-early XXI centuries)], Kyiv: Instytut istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny, 2020, 1020 p. [in Ukrainian]; Kot S. Ukrayina – Polshcha: vyprobuvannya spadshchynoyu [Ukraine – Poland: a test of heritage], URL: <https://www.ukraine-poland.com/u> [in Ukrainian].

³ Strilchuk L., Strilchuk V. Instytutsiyni skladovi ukrayinsko-polskykh humanitarnykh vzayemyn i sprvrobitytstva [Institutional components of Ukrainian-Polish humanitarian relations and cooperation], Lutsk: Volynski strozhytnosti, 2013, 258 p. [in Ukrainian].

⁴ Strilchuk L., Ninichuk A. Vinya pamyati ta vinyu pamyatnykiv u suchasnykh ukrayinsko-polskykh vidnosynakh [War of memory and war of monuments in contemporary Ukrainian-Polish relations], Lutsk: Vezha-Druk, 2019, 368 p. [in Ukrainian].

XI століття. Політичний та суспільний дискурс українського та польського суспільств навколо Оссолінеуму можемо вивчати на основі заяв політиків, як К. Скубішевського, А. Квасневського, матеріалів сучасної преси тощо.

Мета дослідження простежити історію та особливості формування Оссолінеуму, визначити етапи передачі Польщі фондів книгозбірні та проаналізувати українсько-польський переговорний процес з питань реституції культурних цінностей на сучасному етапі. **Актуальність і новизна** даного дослідження полягає у комплексному аналізі історичних і політичних причин українсько-польських дискусій навколо національної належності історично-культурного спадку – Оссолінеуму. **Методологічно** для досягнення мети дослідження застосовано методи історизму, об'єктивності, зіставлення й аналізу.

Основна частина. Як відомо, у 1817 році граф Юзеф Максиміліан Оссолінський подарував громаді міста Львова бібліотеку, яку розмістили у приміщенні монастиря кармеліток, заснованого ще у 1632 році. На початок XIX століття приміщення монастиря після двох пожеж 1804 та 1812 років перебували у стані руйнації, саме тоді їх і придбав знаний меценат Ю. М. Оссолінський, згодом відремонтувавши. Не маючи нащадків, Оссолінський заповів свою книгозбірню Львову, де вона і стала основою бібліотеки Національного закладу імені Оссолінських.

У 1830 році при бібліотеці відкрито друкарню, а у 1833 році – читальний зал. Проте невдовзі, уже в 1934 році, у закладі австрійською владою проведено обшуки, під час яких вилучено польські патріотичні брошури, видані таємно у тамтешній друкарні⁵. Після чого було заарештовано директора та кількох працівників бібліотеки, а сам Оссолінеум – закрито. Постало питання про ліквідацію бібліотеки, але завдяки заступництву князя Генрика Любомирського, який особисто їздив до цесаря Франца I, справу було залагоджено з умовою, що Оссолінеум упродовж десяти років не може займатися публічною діяльністю. Лише у 1847 році бібліотека змогла відновити діяльність, а читальний зал – у наступному, 1848 році⁶.

Минали десятиріччя, Оссолінеум поповнювався усе новими книгами, стародруками, рукописами із приватних колекцій, сюди передавалися архіви відомих родин і діячів культури Галичини, колекції монет, картини тощо. До кінця XIX століття це була одна з найбагатших бібліотек у Центральній Європі. Ось як Іван Креп'якевич описував свого часу Оссолінеум: “Є тут велика бібліотека, де зібрано понад 150 000 книг, в тому числі дещо з українських стародруків, 5000 рукописів, багато автографів, велика збірка географічних карт. Також міститься тут музей ім. Любомирських із

великою збіркою портретів, зброї, рисунків, ритовин, монет та іншої старовини”⁷.

На ранньому етапі своєї історії Оссолінеум став важливим центром українського інтелектуального відродження. З Оссолінеумом тісно пов'язана діяльність І. Могильницького, М. Шашкевича, І. Вигалевича. Матеріали для своїх наукових досліджень в оссолінській книгозбірні знаходили провідні українські науковці та письменники, зокрема М. Грушевський, І. Франко, А. Шептицький, В. Щурат, П. Куліш, М. Возняк, А. Петрушевич, М. Драгоманов⁸. Ближче до кінця XIX століття Оссолінеум стає центром польського наукового життя подібно до українського НТШ. З Оссолінеумом пов'язані також менші архіви і книгозбірні: Яблоновських, Понінських, Павліковських, Скарбків, Бальцера, Сапег, Любомирських, Мнішків. Дарувальниками та поповнювачами фондів Оссолінеуму були брати Барвінські, М. Грушевський, І. Франко, М. Драгоманов⁹. До 1939 року до структури Оссолінеуму належали Бібліотека, Видавництво і Музей князів Любомирських.

Після захоплення Львова радянськими військами у вересні 1939 року Оссолінеум зазнав серйозної реорганізації, було націоналізовано його збірки, частину колекції знищено, а саму інституцію на правах філії приєднали до Академії Наук УРСР. Після повторного захоплення Львова радянськими військами у 1944 році було розпочато т. зв. «акцію з очищення музейних і бібліотечних збірок від шкідливих творів», яка полягала у затиранні 600-літньої присутності польської культури на цих землях шляхом вилучення різного типу “ідеологічно неправильних” матеріалів і експонатів¹⁰. Операцією керував новопризначений заступник директора Львівського музею українського мистецтва Василь Любчик – художник, член КПРС, скерований до Львова “для боротьби з націоналістичними та формалістичними проявами в мистецтві”¹¹.

Упродовж середини-другої половини 40-х років XX століття, згідно з рішенням секретаря Львівського обласного комітету КП України Костянтина Литвина, “шкідливі польські експонати”, відібрані у рамках операції з “очищення збірок”, були зібрані у 70 скринях і віддано наказ про їх знищення, ймовірно, це відбулося на території Оссолінеуму. Не збереглося жодного офіційного переліку цих пам'яток.

Далі “очищення збірок” тривало у вигляді передачі польській стороні культурних фондів Оссолінеуму. Наприклад, лише у 1945 році в дарунок Польщі відправлено зі Львівської філії Академії наук УРСР 50 тис. книг і рукописів. Це був нечуваний за щедрістю дарунок, здійснений радянською владою відповідно до прийнятої 18 жовтня 1945 року постанови РНК УРСР “Про передачу з музеїв України історичних і

⁵ 15 tsikavykh faktiv pro lvivskyy “Ossolineum” [15 interesting facts about Lviv Ossolineum], URL: <https://photo-lviv.in.ua/15-tsikavykh-faktiv-pro-lvivskyy-ossolineum/> [in Ukrainian].

⁶ Ibidem.

⁷ Крпьякевич І. Історичні прохідки по Львові [Historical passages in Lviv], Nakladom tovarystva “Prosvita”, Lviv, 1932, P. 46 [in Ukrainian].

⁸ Kravets D. “Zvyazky ukraïnyskykh naukovtsiv iz Natsionalnym Zakladom im. Ossolinskykh u Lvovi” [Connections of Ukrainian scientists with the National Foundation named after Ossolinsky in Lviv], *Galicja. Studia i materialy* [Galicia Studios and materials], 2017, T. 3, P. 214 [in Ukrainian].

⁹ Księga darczyńców Zakładu Narodowego im. Ossolinskich [Book of donors of the National Institute of the Ossolinskis], Rod. red. M. Pękalskiej, Wrocław, 2017, P. 2 [in Polish].

¹⁰ Kataloh vtrachenykh eksponativ Natsionalnoho muzeyu u Lvovi [Catalog of lost exhibits of the National Museum in Lviv], Kyiv, 1989, Kn. 7 (496), P. 85 [in Ukrainian].

¹¹ 15 tsikavykh faktiv ..., op cit. [in Ukrainian].

культурних цінностей польського народу Тимчасовому Урядові Національної Єдності Польської Республіки»¹². Експонати для такого дарунка у терміновому порядку і без належної наукової експертизи на предмет їхньої належності до української культури вилучалися зі львівських музеїв (історичного й етнографічного), Львівської картинної галереї, Львівської філії бібліотеки Академії наук УРСР¹³.

Упродовж 1946-1947 років радянська влада далі здійснювала розподіл львівських збірок Оссолінеуму. З бібліотеки Оссолінеуму до Польщі радянське керівництво планувало початково передати загалом 30 тисяч томів книг. Це число кількаразово зростало, і врешті остаточно у травні 1946 року досягло 150 тисяч (стародруків, видань XIX і XX ст., рукописів), що становило лише бл. 15-20 % від цілої колекції. Збірки зі Львова прибули до зруйнованого ще на той час Вроцлава у 1946 році як «дар радянського народу для польського народу».

Головний принцип поділу фондів Оссолінеуму полягав у тому, що всі матеріали, які походили або стосувалися земель на схід від лінії Керзона, особливо матеріали, пов'язані (з погляду української комісії) з історією і культурою Західної України, а також у той чи інший спосіб з Росією, Білоруссю, Поділлям, Волинням, Литвою, Туреччиною тощо, мали залишитися у Львові. Цього принципу було дотримано навіть щодо матеріалів, у яких з'являлася хоча б одна згадка, яка стосувалася теренів Західної України¹⁴.

Під час розподілу збірок застосовано досить дивні, як на думку авторів, критерії. Польській стороні не повернуто, зокрема, акт абдикації короля Станіслава Августа, оскільки він постав у Гродні, лешинські друки Яна Амоса Коменського, які було зараховано до богеміки, різні видання, пов'язані з дисидентським рухом, матеріали у справах Барської конфедерації, дипломатичну кореспонденцію, що стосувалася поділів Речі Посполитої.

Звісно, для совєцької системи унікальні фонди Оссолінеуму цінності не становили, тому, за розпорядженням союзного центру «дружні дарунки» культурних цінностей з України до Польщі відбувалися регулярно: 1945-1946, 1956, 1959, 1961, 1963-1966, 1967, 1987 роки¹⁵. Власне, тема передачі фондів Оссолінеуму ПНР може стати предметом окремої наукової розвідки та ілюстрацією ще одного злочину, вчиненого радянською системою у сфері нищення культурно-історичного спадку українського народу.

Остання передача польської літератури (2450 найцінніших книг) відбулася у 1987 році за

розпорядженням М. Горбачова у відповідь на чергове порушення польською стороною питання передачі фондів Оссолінеуму¹⁶. В. Акуленко, дослідник реституційних процесів в українсько-польських взаєминах, з цього приводу писав, що задля захисту українських бібліотечних фондів, тоді ж, у 1987 році відповідно до Декларації про радянсько-польське співробітництво в галузі ідеології, науки та культури, на черговий запит польської сторони Президія АН УРСР видала розпорядження № 2789 від 24 грудня 1986 року, яким створювалася комісія, що займалася питанням вивчення доцільності передачі культурних цінностей. Відомо, що під тиском союзного керівництва таку передачу здійснили, однак комісія заявила, що «на цьому процесі передачі книг та інших бібліотечних фондів ПНР зі львівських книгозбірень та архівів завершується»¹⁷.

Уперше питання про повернення до Львова Оссолінеуму в повному обсязі порушено у січні 1990 року на засіданні польського Сейму. Новопостала незалежна Польща декларувала добросусідські відносини з Україною, а тогочасний очільник польського МЗС К. Скубішевський стверджував, що «... вільні від історичних ускладнень польсько-українські стосунки стануть переломним успіхом нової польської демократії»¹⁸, але вже за кілька місяців робить іншу заяву, що «Оссолінеум» ніколи не належав Львову, а лише фізично розташовувався на його території, а тому і належить польському народу¹⁹. Непослідовність заяв польського міністра засвідчили неоднозначність і складність проблеми Оссолінеуму, проілюстрували претензійність польської сторони на історико-культурну спадщину українського народу та вкрай негативно позначилися на українсько-польському міждержавному діалозі початку 90-х років XX століття.

Польська сторона наполягала на передачі їй решти фондів Оссолінеуму, посилаючись на польське походження книгозбірні. До прикладу, у списку повернення у РП як пріоритет зазначалися картини польських художників, що знаходилися у Львівській картинній галереї, Львівському історичному музеї, фонди колишньої Королівської бібліотеки та Кременецького музею у Києві, збірки картин у Вінниці, Житомирі²⁰. Згідно із даними польської сторони, у бібліотеці АН України імені В. Стефаника у Львові залишилося 11 тис. 600 стародруків, 8 тис. 140 рукописів, 3 тис. 77 атласів і географічних карт, 1714 найменувань періодичних видань, а львівських музеях – 1500 творів живопису та 42 гравюри з Оссолінеуму – музею князів Любомирських²¹.

¹² Kulturne budivnytstvo v Ukrayinskyi RSR. Nayvazhlyvishi rishennya Komunistychnoyi partiyi i Radyanskoho uryadu: Zbirnyk dokumentiv: u 2-kh tomakh [Cultural construction in the Ukrainian SSR. The most important decisions of the Communist Party and the Soviet government: Collection of documents: in 2 volumes.], T. 3 (cherven 1914 – 1960 rr.), K., 1961, P. 86 [in Ukrainian].

¹³ Strilchuk L., Strilchuk V. Instytutyni skladovi ukraiyinsko-polskykh ..., op cit., P. 68 [in Ukrainian].

¹⁴ Strilchuk L., Ninichuk A. Vinya pamyati ta vinyu pamyatnykiv ..., op cit., P. 88-90 [in Ukrainian].

¹⁵ Strilchuk L., Strilchuk V. Instytutyni skladovi ukraiyinsko-polskykh ..., op cit., P. 69 [in Ukrainian].

¹⁶ Archiwum Aktuw nowych w Warszawie. PZPR. Komitet Centralny w Warszawie [The Archives of New Records in Warsaw. PZPR. Central Committee in Warsaw], Sygn. LXX/142, P. 132-133 [in Polish].

¹⁷ Auklenko V. Ukrayina i Polshcha: mizhnarodno-pravovi problemy ..., op cit., P. 6-7 [in Ukrainian].

¹⁸ Skubiszewski K. Polityka zagraniczna i odzyskanie niepodleglosci. Przemowienia, oswiadczenia, wywiady 1989 – 1993 [Foreign policy and regaining independence. Speeches, Statements, Interviews 1989 – 1993], Warszawa, 1997, P. 312 [in Polish].

¹⁹ Ibidem, P. 317.

²⁰ Archiwum Aktuw nowych w Warszawie. PZPR. Komitet Centralny w Warszawie [The Archives of New Records in Warsaw. PZPR. Central Committee in Warsaw], Sygn. LXX/40, P. 96 [in Polish].

²¹ Kot S. Ukrayina – Polshcha: vyprobuvannya spadshchynoyu ..., op cit. [in Ukrainian].

В узагальненому вигляді аргументи польської сторони виглядали так: львівські бібліотеки та музеї польського походження створювали поляки, мали винятково польський характер, були призначені для служіння польському народові. Тому сьогодні ці збірки повинні бути передані Польщі (йшлося передовсім про колекції Львова, які ще не були передані досі), незважаючи на той факт, що всі ці збірки ще в довоєнні роки були сформовані у Львові або передані в дарунок дарувальниками чи на «вічне зберігання» місту²². Контраргументами українців став факт формування зазначених колекцій на території України, зокрема, Львова, а також те що і після війни згадані колекції залишилися у Львові. До того ж, урахувавши міжнародну історичну традицію, Україна є законним правонаступником бібліотек, архівів, музеїв, що опинилися за її територіями через зміни кордонів²³.

Українське суспільство збурило категоричні та безпідставні заяви польської сторони щодо належності Оссолінеуму, преса та діячі культури у відповідь публікували коментарі, які категорично заперечували претензії та вимоги польської сторони щодо Оссолінеуму. Зокрема, перший заступник голови правління Львівської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури І. Кудін наголошував на великій кількості українських культурних цінностей на теренах Польщі і на односторонній характер передачі культурних цінностей до цієї країни в останні десятиріччя: «Скільки я себе пам'ятаю, завжди стоїть питання, що потрібно повернути Польщі ще щось. Однак, чому ніколи уряд України не ставив і не ставить питання, що треба робити це взаємно?»²⁴.

З категоричними запереченнями проти передачі до Польщі фондів колишньої бібліотеки «Оссолінеум» одразу виступила популярна львівська газета «Вільна Україна»²⁵. «Необґрунтованими, безпідставними домаганнями» було названо польські претензії на фонди львівських бібліотек і музеїв на сторінках газети «За вільну Україну»²⁶.

Як засвідчив дискурс у польському суспільстві, стосовно належності Оссолінеуму, проблема була сприйнята також далеко не однозначно. Український дослідник С. Кот, посилаючись на польські джерела, стверджує: «...в польському суспільстві існують сумніви щодо категоричності зазначених вимог. Зокрема, свого часу Пьотр Стажинський писав у тижневику «Політика»: «Чи вважається нашою власністю збірка Оссолінських, яка залишилась у Львові? Саме формулювання питання, особливо після кампанії з повернення втраченого майна видається ересю. Тим часом, ця справа у світлі міжнародного права зовсім не є такою очевидною. Окрім спеціалістів, мало хто знає, що право, прийняте згідно з історичними прецедентами, визнає «право територіалізму». Воно вказує, що збірки в принципі приписані до території і одночасно зі зміною кордонів

змінюють також власника...». Схожу думку висловив і куратор Національного закладу ім. Оссолінських Ян Новак Єзьоранський, який в одному з телевізійних інтерв'ю зазначив: «Не маємо жодних правових підстав для претензій. Навіть якби можна було відшукати право власності на предмет Фондації Оссолінських, то не існує такого права, яке б могло нав'язати українцям обов'язок щодо передачі того скарбу з території їхньої держави»²⁷.

На тему «Оссолінеуму» двічі висловлювався і президент Польщі А. Квасневський, зауваживши у грудні 1996 року, що ця проблема в польсько-українських відносинах вичерпана. А роком пізніше висловив припущення, що колекція, яка зберігається в Україні, може там і залишатись, але РП вимагатиме гарантій, що вона зберігатиметься в належних умовах²⁸.

А тим часом, у травні 1997 року у Львові відбулося перше засідання Міжурядової українсько-польської комісії. Українська сторона продемонструвала абсолютну відкритість – польським експертам були продемонстровані усі фондосховища ряду провідних музеїв, архівів і бібліотек Львова, де зберігалися пам'ятки польського походження. І виявилось, що стан збереження у них фондів польського походження цілком задовільний.

У вересні того ж року Республіка Польща направила в Україну офіційну вимогу щодо передачі їй львівської колекції колишнього Закладу ім. Оссолінських. У наступні місяці 1997 року надійшли подання іще на цілий ряд історичних колекцій та окремих предметів, що, на думку польських експертів, на даний час могли перебувати у музеях Львова²⁹.

Кроком у відповідь української сторони стала «Службова записка про українсько-польські стосунки в галузі повернення культурних цінностей», підготовлена архівістом Л. Лозенко у 1997 році. Службова записка адресувалася до Національної комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей, власне, даний документ і до нині не втратив своєї актуальності. У Службовій записці, поміж іншим, зазначається: «...Як показує досвід, чіткого уявлення про українські культурні цінності, що зберігаються в Польщі, в Україні немає. Відсутнє спеціалізоване друковане видання, яке б послідовно висвітлювало цю проблему, публікувало наукові звіти, описи виявлених матеріалів з історії України в польських музеях, архівах, бібліотеках тощо. Назріла необхідність створити українсько-польську раду в галузі обміну культурними цінностями, щоб співробітництво в цій галузі стало частиною загальнодержавної програми повернення українського культурного надбання, що перебуває поза межами України»³⁰.

Однак ані авторитетні у польському й українському суспільствах голоси культурних і громадських діячів, ані голоси політиків суттєво на ситуацію з Оссолінеумом не вплинули. Не дійшло до вирішення спірних питань і на другому засіданні Міжурядової комісії у лютому 1999

²² Auklenko V. *Ukrayina i Polshcha: mizhnarodno-pravovi problemy ...*, op. cit., P. 11 [in Ukrainian].

²³ Kot S. *Ukrayina – Polshcha: vyprobuvannya spadshchynoyu ...*, op. cit [in Ukrainian].

²⁴ Kindras K. «U Kyievi zavershuye robotu pershyu konhres Mizhnarodnoyi asotsiatsiyi ukraïnivistiv» [The first congress of the International Association of Ukrainians concludes its work in Kyiv], *Radyanska Ukrayina* [Soviet Ukraine], 1990, 3 veresnya [in Ukrainian].

²⁵ Marchuk L. «Chysti dohovory robyat shchurykh pryvateliv» [Clean contracts make sincere friends], *Vilna Ukrayina* [Free Ukraine], 1990, 25 lyutoho [in Ukrainian].

²⁶ «Na zasadakh spravedylyvosti» [On the principles of justice], *Za vilnu Ukrayinu* [For a free Ukraine], 1992, 1 zhovtnya [in Ukrainian].

²⁷ Kot S. *Ukrayina – Polshcha: vyprobuvannya spadshchynoyu ...*, op. cit. [in Ukrainian].

²⁸ Strilchuk L., Strilchuk V. *Instytutsiyni skladovi ukraïnisko-polskykh ...*, op. cit., P. 70-73 [in Ukrainian].

²⁹ Kot S. *Povernennya i restytutsiya kulturnykh tsinnostey ...*, op. cit., P. 860 [in Ukrainian].

³⁰ Auklenko V. *Ukrayina i Polshcha: mizhnarodno-pravovi problemy ...*, op. cit., P. 8-9 [in Ukrainian].

року. Між іншим, різниця у поглядах на львівську спадщину кардинально позначилася на позиціях України та Республіки Польща щодо реституції й інших культурних цінностей, які у роки Другої світової війни справді були вивезені нацистами зі Львова, а в повоєнні роки опинились у третіх країнах.

Здобутки економічного співробітництва між Україною та РП у другій половині 90-х років ХХ – на початку ХХІ століття, активний та продуктивний політичний діалог не були спроектовані, на жаль, на гуманітарну сферу міждержавних відносин. На початку ХХІ століття проблема “Оссолінеуму” відходить на задній план двосторонніх перемовин на фоні проблем із відкриттям меморіалу Орлят у Львові, проблем українсько-польського примирення тощо.

Загалом упродовж 1997–2015 років відбулося шість засідань Міжурядової українсько-польської комісії у справі охорони та повернення втрачених і незаконно переміщених під час Другої світової війни культурних цінностей (м. Львів, 14–15 травня 1997 року; м. Варшава, 17–19 лютого 1999 року; м. Київ, 5–6 березня 2001 року; м. Варшава, 17–18 червня 2008 року; м. Львів, 4–5 грудня 2010 року; м. Ольштин, Республіка Польща, 15–17 червня 2015 року)³¹. Також регулярно проводилися засідання двосторонніх груп експертів з музейних цінностей, бібліотечних цінностей та з питань архівної спадщини.

Висновки. Результати двосторонньої співпраці у досліджуваній період позначені багатьма позитивними досягненнями. Перш за все, варто відзначити великий рівень довіри та відкритості, який сформувався між польськими та українськими експертами й офіційними установами, а також плідні робочі контакти між музеями, архівами та бібліотеками України та Польщі. Реалізуються успішно програми співробітництва між Львівською Національною науковою бібліотекою ім. В. Стефаніка та Національним закладом ім. Оссолінських у Вроцлаві з виявлення й оцифрування матеріалів, котрі стосуються історично сформованої колекції “Ossolineum”³².

Проте щодо повернення Оссолінеуму Україні станом на сьогодні дана проблема не зрушила з мертвої точки. Оссолінеум продовжує залишатися у Вроцлаві, і жодного поступу у вирішенні даного питання не сталося. Факти – вперта річ, а вони засвідчують, що впродовж усього періоду українсько-польського переговорного процесу в рамках Міжурядової комісії (1996–2020 роки) не відбулося жодного акту фізичної реституції культурних цінностей від одної сторони до іншої. У чому ж причина, такого, фактично, нульового результату численних переговорів? На переконання авторів, існуючий досвід українсько-польської співпраці у сфері розшуку та повернення культурних цінностей, утрачених і незаконно переміщених

унаслідок Другої світової війни, дозволяє виділити певні тенденції, що окреслилися у переговорному процесі, та визначити головну причину цих розбіжностей у поглядах на проблеми реституції, котрі все ще існують на двосторонньому рівні. У процесі роботи Міжурядової комісії стало очевидним, що українська та польська сторони по-різному трактують предмет угоди та, зокрема, поняття “втрачені і незаконно переміщені під час Другої світової війни культурні цінності”. Польська сторона порушувала питання про долю всіх культурних цінностей, які загалом залишилися на територіях, що належали Польщі до 1 вересня 1939 року і після війни увійшли до складу України. А на думку українських експертів, предметом реституції відповідно до двосторонньої угоди не можуть бути культурні цінності, що належать до історично-сформованих на сучасній території України колекцій, включно з територіями, які до 1 вересня 1939 р. знаходилися у складі Польщі. У тому числі, це стосується музейних, архівних і бібліотечних збірок Львова³³.

Добржанський Олександр – доктор історичних наук, професор, декан факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Автор понад 280 публікацій, у тому числі 16 одноосібних та колективних монографій. Коло наукових інтересів: національні рухи і національні відносини в Центральній та Східній Європі в ХІХ – ХХ ст., історія Першої світової війни, історія Буковини, українсько-польські відносини.

Dobrzhanskyi Oleksandr – Doctor of Science in History, Professor, Dean of the Faculty of History, Political Science and International Relations at Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. The author of more than 280 publications, including 16 individual and collective monographs. Research interests: national movements and national relations in Central and Eastern Europe in the 19th – 20th centuries, the history of World War I, history of Bukovyna, and Ukrainian-Polish relations.

Прутулюк Василь – аспірант кафедри всесвітньої історії Волинського національного університету імені Лесі Українки. Автор десятка наукових публікацій. Коло наукових інтересів: сучасні українсько-польські відносини, реституція культурних цінностей, охорона культурної спадщини на українсько-польському порубіжжі.

Prytuliuk Vasyl – is a graduate student at the Department of World History of Lesya Ukrainka Volyn National University. The author of a dozen national publications. Scientific interests: modern Ukrainian-Polish relations, restitution of cultural values, protection of cultural heritage on the Ukrainian-Polish border.

Received: 17.04.2023

Advance Access Published: June, 2023

© O. Dobrzhansky, V. Prytuliuk, 2023

³¹ Dziedzictwo archiwalne we współpracy Polski i Ukrainy [Archival heritage in cooperation between Poland and Ukraine.], Praca zbiorowa pod redakcją Władysława Stepniaka, P. 31–53 [in Polish].

³² Kot S. Povnennyya i restyuttsiya kulturnykh tsinnostey ..., op. cit., P. 865 [in Ukrainian].

³³ Auklenko V. Ukrayina i Polshcha: mizhnarodno-pravovi problemy ..., op. cit., P. 16 [in Ukrainian].